

Wprowadzenie

Od dwóch lat termin „gender” często gości w polskiej przestrzeni medialnej. O ile samo pojęcie „gender” (płeć kulturowa) jest od dawna wpisane w terminologię nauk społecznych i humanistycznych (i nie wzbudza większego zdziwienia), o tyle podczas dyskusji w mediach napotykałyśmy na liczne nowotwory językowe w postaci: „ideologii gender”, „genderyzmu” czy „lobby genderystów”. Analiza fenomenu „genderyzmu” przekonuje, iż mamy do czynienia z w pełni dojrzałą i świadomie podtrzymywaną paniką moralną wokół równościowych zmian społecznych właściwych dla demokratyzującego się społeczeństwa. Owe nowotwory powoływane do życia przez prawicowe siły społeczne i Kościół mają bowiem na celu identyfikację i spotwornienie zmian kulturowych i społecznych, związanych z postępującymi procesami indywidualizacji, sekularyzacji i demokratyzacji. Mają też na celu wykazanie, iż zmiany te są fundamentalnie niezgodne z naturą, która bynajmniej nie jest definiowana przez pryzmat biologicznej różnorodności wszystkich istot, bioegalitaryzmu czy uznania każdej biologicznej (seksualnej) dyspozycji ludzkiego ciała za równie wartościową i godną szacunku w perspektywie życia, lecz odnosi się wyraźnie do prawicowej wizji porządku społecznego (w tę wizję wpisana jest fundamentalna nierówność władzy kobiet i mężczyzn, nieuznanie praw społecznego istnienia określonych grup i tożsamości, zwłaszcza tożsamości seksualnych, oraz wezwanie do eliminacji niektórych z pola społecznej widoczności).

Historycznie rzecz ujmując, na początku lat 90. XX wieku odnotowano zjawisko niepokoju społecznego w związku z postępującym wyrównywaniem się statusów kobiet i mężczyzn w społeczeństwach zachodnich. Było ono opisywane w literaturze przedmiotu przez pryzmat „kryzysu męskości”, który zaistniał w następstwie „zbyt daleko” (ironia!) posuniętego procesu emancypacji kobiet. Niepokój ten wniósł do zachodniej debaty medialnej kwestie: szkolnego sukcesu dziewcząt, seksualizacji dziewczęcego wizerunku, brutalizacji dziewcząt oraz temat chłopców jako ofiar tych procesów czy też ofiar restrykcyjnej, pełnej przemocy tradycyjnej socjalizacji. Polska panika moralna wokół gender jest dużo bogatsza i bardziej zawila. Jej rdzeniem jest „nienaturalność seksu”, czyli każda postać aktywności seksualnej odbiegająca od prokreacyjnego seksu małżeńskiego (oraz prokreacji niewspomaganej przez nowe technologie reprodukcyjne). Warto poddać te kwestie szczegółowej analizie.

Celem naszego przedsięwzięcia wydawniczego, którego efekty prezentujemy w niniejszej publikacji, jest próba rekonstrukcji podstawowych parametrów paniki moralnej w Polsce wokół edukacyjnych programów równościowych, edukacji

seksualnej, problematyki gender i homoseksualności. Sądzymy, że warto poddać ją uważniejszemu oglądowi, mając na względzie katalog zagrożonych wartości demokratycznych, takich jak: równość, kulturowa różnorodność, solidarność, sprawiedliwość, godność i społeczna troska o innych.

Zamierzamy jednak rozpocząć nasze przedsięwzięcie klasycznie, krocząc utartą ścieżką zachodnich badań społecznych. Zatem w pierwszej części odnosimy się do dwóch istotnych kontekstów teoretycznych: kryzysu męskości (sposoby jego rozumienia analizuje Krzysztof Arcimowicz) oraz przemian społecznych wzorów intymności (Monika Grochalska). W kolejnej odsłonie prezentujemy teksty poświęcone zmianom w społeczno-kulturowych wzorach płci, zwłaszcza męskości: skryptom i scenariuszom zachowań seksualnych, mechanizmom ich wytwarzania, utrwalania i kontrolowania, sposobom i procedurom ich wcielania oraz realizacji oraz nowym, niezbyt dobrze opisanym doświadczeniom społecznym mężczyzn.

Problematykę męskości traktujemy jako wyraźnie niedoreprezentowany obszar w polskich badaniach socjopedagogicznych. Dostrzegamy konieczność intensywniejszego teoretycznego i badawczego namysłu odnoszącego się do problematyki męskości: wielości możliwych, lokalnych wzorów i faktycznych jej realizacji oraz rearanżacji. Interesowały nas procesy tożsamościowe, związane zarówno z doświadczeniami społecznej mocy, jak i społecznej bezsilności, z którymi konfrontowani są chłopcy i mężczyźni na różnych etapach życia. Chcieliśmy się również przyjrzeć wielu miejscom, w których uaktywniają się owe tożsamościowe procesy.

Bartłomiej Lis i Aneta Grygiel-Dorszewska analizują zagadnienie męskiej socjalizacji, przyglądając się mechanizmom regulującym męskość w obrębie heteroseksualnej matrycy. Krzysztof Wąż analizuje doświadczenia socjalizacyjne mężczyzn skonfrontowanych z sytuacją wczesnego ojcostwa. Tatiana Maciejewska, Urszula Kluczyńska i Jan Papiież podjęli temat cielesnego aspektu męskiej tożsamości i jej kształtowania. Z kolei Tomasz Nowicki i Hussein Bougsiaa odnieśli się do kwestii przemocy wpisanej w tożsamościowy projekt tradycyjnie rozumianej męskości. Wątek przemocy jest kluczowy dla pracy badawczej Anety Kokot, poświęconej szkolnej przestrzeni – miejscu pracy nauczycielek i nauczycieli. Szkoła jako miejsce genderowej socjalizacji jest analizowana przez Sławę Grzechnik i Martynę Klaus. Olga Śnieżko podejmuje zagadnienie potencjałów socjalizacyjnych w kontekście religii, a Piotr Prósiniowski i Joanna Ranachowska – w kontekście gier komputerowych (pomijanego jak dotąd obszaru badań genderowych). Istotnym obszarem nowych, nieczęsto analizowanych doświadczeń socjalizacyjnych mężczyzn jest zjawisko sponsoringu, do którego odniosła się Katarzyna Klonowska. Ostatnim zagadnieniem jest problem przewartościowania współczesnych wzorów męskości dokonującego się w polskiej prozie feministycznej. Zagadnieniem tym zajęła się Magdalena Stoch.

Drugą część tworzą teksty poświęcone problematyce paniki moralnej w Polsce i w jej sąsiedztwie. Tę część otwiera wywiad przeprowadzony przez Piotra Stańczyka i Sylwestra Zielkę z profesorem Ewą Graczyk z Uniwersytetu Gdańskiego, a da-

lej zamieszczono artykuły Lucyny Kopciewicz, Agnieszki Kościańskiej, Pawła Kozieńskiego i Izabeli Desperak, które dotyczą polskiej paniki moralnej, oraz tekst Przemysława Szczygła dotyczący niepokojów wokół gender w Katalonii oraz Wojciecha Sitarza odnoszący się do sytuacji w Rosji.

Lektura tekstów zebranych w niniejszym tomie wskazuje, że próba narzucenia nowych moralnych zasięgów modernizującemu się społeczeństwu będzie, na szczęście, niezwykle trudnym zadaniem. Nie można jednak bagatelizować makropoziomu socjalizacji genderowej, globalnych dyskursów, takich jak neoliberalizm, religijny fundamentalizm i militarizm, które w zderzeniu z procesami lokalnymi mogą przyczynić się do umocnienia antydemokratycznych praktyk.

Dziękujemy wszystkim Autorkom i Autorom za wkład w powstanie niniejszego tomu.

Hussein Bougsiaa
Lucyna Kopciewicz
Marcin Welenc